

P(r)ikken

drs. F. Matser – kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst*

Ik heb u al eens deelgenoot gemaakt van mijn werkzaamheden in de Bosnische hoofdstad Sarajevo, bij de staf van de internationale troepenmacht SFOR. Bosnië was in die tijd (en is helaas nog steeds) een van de meest bemijnde gebieden van de wereld. De landmijn is immers een echt succesnummer: een van de goedkoopste en meest 'betrouwbare' wapens in de wereld.

En dat is dan ook het geheim van zijn succes. Betrouwbaar, omdat een mijn die je ergens neerlegt vaak 20 jaar later nog gewoon doet waar hij voor is aangeschaft: ontploffen als iets of iemand erop gaat staan. Goedkoop, omdat een anti-personeelsmijn maar een paar euro kost, geen voedsel, salaris, training of onderhoud vraagt en altijd oplet. Kortom, het is even tragisch als begrijpelijk dat in tal van conflicten in *poor man's countries* tientallen miljoenen landmijnen zijn gebruikt.

Als reguliere, goed getrainde en gedisciplineerde legereenheden mijnen leggen, is het probleem doorgaans nog beheersbaar. Mijnen worden via vaste patronen gelegd, ze voldoen aan een zekere opspoorbaarheid en er worden nauwkeurige kaarten gemaakt van de bemijnde gebieden. Voor ervaren genisten is, met behulp van die kennis en enige hulpmiddelen, het opsporen van mijnen geen sinecure maar wel uitvoerbaar.

Als mijnen door irreguliere strijders (of reguliere legers met andere dan alleen operationele bedoelingen) worden gelegd, heb je echter een dik probleem. Want omdat dit soort misdadigers zich niet aan regels en

conventies houdt, wordt opsporen en ruimen daarna een bijna hopeloze zaak. Met name de anti-personeelsmijnen zijn al sinds tientallen jaren vrijwel volledig uit kunststoffen vervaardigd en daardoor met technische hulpmiddelen als mijnendetectors niet opspoorbaar. Er blijft dan maar één manier over: prikken!

Vooral in de Scandinavische landen is er oog voor dit wereldwijde probleem. Zowel regeringen als hulporganisaties uit landen als Zweden, Noorwegen en Denemarken stellen al jaren forse bedragen ter beschikking voor het financieren van ontminningsprojecten. Sommige landen waar burgeroorlogen en conflicten hebben gewoed, spelen daar handig op in. Ze nemen extra genie-eenheden op in hun slagorde, die deze werkzaamheden tegen betaling uitvoeren. Zo ook Bosnië.

Voor een dagvergoeding (lees: gevarengeld) van zo'n 15 tot 20 euro, is een mijnenruimer op deze manier verzekerd van een – naar lokale begrippen – aantrekkelijke maandtoelage. En dat is in een land waar 40 procent van de bevolking werkloos is, best verleidelijk. Een beetje risico neemt men daarvoor wel op de koop toe. En natuurlijk: alles in drievoud, want een Bosnische Serviër kan natuurlijk echt geen mijnen ruimen op Kroatisch of Bosniac (Moslim) grondgebied of omgekeerd.

Mijnenruimen is een zeer tijdrovend en risicovol werkje. Een goede 'mijnenprikker' kan niet veel meer dan enkele tientallen vierkante meters op een dag doen. Je kunt ook niet met te veel mensen op één plek werken en hoe goed je ook best je doet, ieder jaar is er wel één of twee keer een moment van onoplettendheid, wat door-

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van kolonel (KL) Frans Matser en majoor mariniers Marc Houben.

gaans ernstige gevolgen heeft. Nu even terug naar Bosnië. Wat mijn Engelse *Chief Demining* opviel was dat het gedoneerde geld ieder jaar doorgaans ergens in september uitgegeven was. En dat terwijl heel keurig door de staf van SFOR werd uitgerekend hoeveel werk in uitvoering kon worden gegeven voor het beschikbare budget. De toelages werden dan gestopt, wat voor veel onrust onder de lokale 'ruimers' zorgde, tot stakingen toe!

Uiteindelijk werd op verzoek van de donerende landen door de staf van SFOR een onderzoek uitgevoerd. Om te beginnen werden de lijsten met namen van mensen die recht hadden op de toelage, goed tegen het licht gehouden. Het zal u niet verbazen dat op die lijsten naast de mineurs – die werkelijk fysiek bezig waren in het veld – ook de namen stonden van hun sergeanten (die toezicht hielden), hun luitenants (die de planning maakten), hun compagniescommandanten (die verantwoordelijk waren voor de inzet), de officieren van de bataljonsstaf (die alles coördineerden) en alle officieren van het regiment (die het geheel logistiek ondersteunden).

U dient dan te bedenken dat een toelage van 200 à 300 euro per maand voor de meeste Bosnische officieren een verdubbeling van hun maandsalaris betekent en voor velen het verschil vertegenwoordigt tussen een karig bestaan en enige luxe voor hun gezin en bijvoorbeeld een auto.

Natuurlijk zijn er in goed overleg tussen SFOR, de financiers en de Bosnische legerleiding(en) maatregelen genomen om dit creatieve gebruik van de dagstaten tegen te gaan (althans voor enige tijd). Bovendien werd er in toenemende mate gebruik ge-

maakt van civiele bedrijven (met doorgaans veel ex-militairen in de gelederen). Zij bleken in staat (door minder overhead en door zich te concentreren op één taak: prikken) dit soort werkzaamheden veel goedkoper uit te voeren. Dat leidde er overigens in een aantal gevallen weer toe dat 'onbekenden' 's nachts stiekem weer één of twee mijnen terugplaatsten in het reeds geruimde gebied van deze nieuwe entrepreneurs.

Toen er daarna ongelukken gebeurden, riepen sommige militairen wel heel snel en hard dat die civiele bedrijven echt niet goed hun werk deden en dat de (lucratieve) markt van mijnenprikken toch vooral exclusief in handen van de militaire eenheden moest blijven. Nachtelijke bewaking van de geruimde gebieden werd daarna een extra kostenpost op de begroting van de civiele ondernemers, die deze aantrekkelijke markt toch niet één-twee-drie wilden laten schieten.

Zoals u weet heeft elke medaille twee zijden. Het goede nieuws voor genisten en lokale entrepreneurs is dat, gelet op het aantal mijnen in Bosnië, alle civiele en militaire ruimers samen nog honderd jaar werk hebben. De keerzijde is echter dat het onwaarschijnlijk is dat er binnenkort nog geld voor toelages is. De internationale gemeenschap is Bosnië – na meer dan tien jaar doneren en frauderen – een beetje moe.

De aandacht van donateurs richt zich steeds meer op andere meer sexy post-conflict gebieden in de wereld: Irak, Afghanistan, Afrika. En ik voorspel u: de historie zal zich daar herhalen. Want prikken en pikken zijn helaas onlosmakelijk verbonden met de nasleep van om het even welke oorlog of crisesoperatie. ■